

NHỮNG VẤN ĐỀ ĐẶT RA ĐỐI VỚI NHIỆM VỤ GIÁM ĐỊNH ÂM THANH, HÌNH ẢNH THEO CHỨC NĂNG CỦA VIỆN KIỂM SÁT NHÂN DÂN TỐI CAO

HOÀNG TRỌNG LỰC*

Từ ngày 01/01/2021, Luật sửa đổi, bổ sung của Luật Giám định tư pháp năm 2012 chính thức có hiệu lực pháp lý, trong đó có quy định cho phép thành lập Phòng Giám định kỹ thuật hình sự thuộc Viện kiểm sát nhân dân tối cao (VKSNDTC) thực hiện giám định về âm thanh, hình ảnh từ các dữ liệu điện tử. Điều này đòi hỏi VKSNDTC cần nghiên cứu, nhanh chóng chuẩn bị các điều kiện cần thiết để triển khai quy định pháp lý vào thực tiễn. Bài viết chỉ ra sự cần thiết phải thành lập Phòng Giám định Kỹ thuật hình sự thuộc VKSNDTC, đồng thời đưa ra một số kiến nghị, trao đổi nhằm triển khai chuyên ngành giám định này hiệu quả, đáp ứng được yêu cầu, đòi hỏi của thực tiễn.

Từ khóa: Giám định, âm thanh, hình ảnh, kỹ thuật hình sự.

Ngày nhận bài: 16/11/2020; Biên tập xong: 20/11/2020; Duyệt đăng: 20/11/2020

From January 1, 2021, the Law amending and supplementing the 2012 Law on Judicial Examination that allows the establishment of the Criminal Technical Inspection Department under the Supreme People's Procuracy (SPP) to conduct audio and visual inspection from electronic data is going to be officially put into practice. This requires SPP to quickly study and prepare conditions for implementing legal regulations into practice. The article points out the need to establish a Criminal Technical Inspection Department under the SPP as well as presents a number of recommendations to implement this expertise effectively.

Keywords: Inspection, audio, visual, criminal technique.

Chiều 10/6/2020, tại Kỳ họp thứ 9, Quốc hội khóa XIV với 92,96% tổng số đại biểu Quốc hội tán thành, Quốc hội đã biểu quyết thông qua Luật sửa đổi, bổ sung một số điều của Luật Giám định tư pháp số 13/2012/QH13. Một trong những điểm mới đáng chú ý của Luật sửa đổi, bổ sung một số điều của Luật Giám định tư pháp lần này là bổ sung quy định: “Phòng giám định kỹ thuật hình sự thuộc Viện kiểm sát nhân dân tối cao thực hiện giám định về âm thanh, hình ảnh từ các dữ liệu điện tử”. Để bảo đảm tính thống nhất, Luật cũng đã bổ sung quy định: “Viện trưởng Viện kiểm sát nhân dân tối cao quy định chức năng, nhiệm vụ, cơ cấu tổ chức của Phòng Giám định kỹ thuật hình sự thuộc Viện kiểm sát nhân dân tối cao, trình Ủy ban Thường vụ Quốc hội phê chuẩn.” (khoản 7, Điều 12)¹.

Điều này xuất phát từ thực tiễn khi chuyên ngành giám định âm thanh, hình ảnh từ các dữ liệu điện tử (giám định âm thanh và giám định kỹ thuật số và điện tử) là những chuyên ngành mới được triển khai ở Việt Nam. Tính đến hết năm 2019, Viện Khoa học hình sự là cơ quan duy nhất của lực lượng Công an triển khai được giám định âm thanh; có 23/63 tỉnh thành mới triển khai được bước đầu các nội dung của giám định kỹ thuật số và điện tử. Điều đó đặt ra trường hợp “nếu cơ quan giám định thuộc lực lượng Công an có vấn đề thì căn cứ cơ quan nào để đối chứng”.

Ngoài ra, việc thành lập Phòng Giám định Kỹ thuật hình sự thuộc VKSNDTC cũng phù hợp với các quy định được thể hiện trong Luật Tổ chức Viện kiểm sát nhân dân khi chức năng của Viện kiểm sát

¹ Quốc hội (2020), Luật Bổ sung, sửa đổi một số điều của Luật Giám định tư pháp, Nxb Công an nhân dân, Hà Nội.

* Phó giáo sư, Tiến sĩ, Phó trưởng khoa Kỹ thuật hình sự, Học viện Cảnh sát nhân dân

là kiểm sát hoạt động tư pháp và thực hành quyền công tố². Bên cạnh đó, khoản 3 Điều 163 Bộ luật tố tụng hình sự (BLTTHS) năm 2015 chỉ rõ: “Cơ quan điều tra Viện kiểm sát nhân dân tối cao... điều tra tội phạm xâm phạm hoạt động tư pháp, tội phạm tham nhũng, chức vụ...”. Khoản 7 Điều 165 BLTTHS năm 2015 cũng giải thích: “Viện kiểm sát được quyền trực tiếp điều tra một số hoạt động điều tra trong trường hợp để kiểm tra bổ sung tài liệu, chứng cứ khi xem xét phê chuẩn Lệnh quyết định điều tra của cơ quan điều tra và tiến hành một số hoạt động điều tra hoặc trường hợp phát hiện có dấu hiệu oan sai...”.³

Cùng với sự phát triển của công nghệ điện tử và thông tin, thông tin liên quan đến hoạt động của mỗi người và giữa con người với nhau có thể được lưu giữ lâu dài và chính xác. Xu hướng các đối tượng phạm tội sử dụng các thành tựu của khoa học công nghệ trong việc lưu trữ, truyền tải và che dấu hành vi phạm tội ngày càng gia tăng. Theo Báo cáo tổng kết của Viện Khoa học hình sự, Bộ Công an, trong giai đoạn từ năm 2015 đến tháng 6/2019, lực lượng Kỹ thuật hình sự toàn quốc đã tiến hành giám định 1.426 vụ giám định âm thanh, 6.650 vụ giám định kỹ thuật số và điện tử (trong đó có 2.109 vụ giám định hình ảnh, chiếm tỷ lệ 60%). Đặc biệt, số lượng vụ việc có xu hướng tăng nhanh theo thời gian như: Năm 2015 có 166 vụ giám định âm thanh, 251 vụ giám định kỹ thuật số và điện tử; năm 2018 tăng lên 331 vụ giám định âm thanh và 1.414 vụ giám định kỹ thuật số và điện tử; năm 2019 là 338 vụ giám định âm thanh và 2.784 vụ giám định kỹ thuật số và điện tử. Chỉ riêng 6 tháng đầu năm 2020 là 200 vụ giám định âm thanh và 1.100 vụ giám định kỹ thuật số và điện tử⁴.

² Quốc hội (2014), *Luật Tổ chức Viện Kiểm sát nhân dân*, Nxb Công an nhân dân, Hà Nội.

³ Quốc hội (2015), *Bộ luật tố tụng hình sự*, Nxb Công an nhân dân, Hà Nội.

⁴ Viện Khoa học hình sự (2020), *Báo cáo tổng kết công tác các năm 2015 - 6/2020*, Hà Nội.

Từ những phân tích trên, có thể thấy ngành Kiểm sát nhân dân cần phải có Phòng Giám định kỹ thuật hình sự, trực tiếp là tại VKSNDTC. Tuy nhiên, giám định âm thanh, hình ảnh là một chuyên ngành còn non trẻ so với các chuyên ngành giám định truyền thống khác như: Đường vân, cơ học, súng đạn, cháy, nổ, tài liệu... Hoạt động giám định phụ thuộc rất lớn vào 2 yếu tố: (1) Hệ thống phương tiện kỹ thuật, phần mềm chuyên dụng; và (2) Năng lực cán bộ. Hai yếu tố này có vai trò tương đương nhau. Nếu có cán bộ giỏi, có đủ trình độ chuyên môn mà không được trang bị phương tiện kỹ thuật đầy đủ thì khó có thể thực hiện giám định hiệu quả và ngược lại. Là một cơ quan giám định mới được thành lập, do đó, quá trình triển khai trong thực tiễn đối với VKSNDTC sẽ gặp nhiều khó khăn. Để nhanh chóng triển khai được chuyên ngành giám định âm thanh, hình ảnh tại VKSNDTC, Tác giả cho rằng cần giải quyết tốt 2 yếu tố trên, cụ thể như sau:

Một là, về trang bị hệ thống phương tiện kỹ thuật, phần mềm chuyên dụng

Các phương tiện kỹ thuật, phần mềm chuyên dụng được sử dụng trong giám định âm thanh, hình ảnh thường là những phương tiện, phần mềm mà Việt Nam chưa có đủ năng lực để nghiên cứu, sản xuất, phải nhập ngoại với giá thành rất cao. Trong bối cảnh nền kinh tế còn gặp nhiều khó khăn thì đây thực sự là một trở ngại lớn cần khắc phục. Theo đó, lãnh đạo VKSNDTC cần chỉ đạo các đơn vị trực thuộc rà soát, nghiên cứu xây dựng kế hoạch đầu tư trang thiết bị kỹ thuật tổng thể trong ngắn hạn và dài hạn. Xác định những phương tiện kỹ thuật cần phải đầu tư trong ngắn hạn (1-2 năm); kế hoạch trung hạn (3-5 năm); kế hoạch dài hạn (từ 5 năm trở lên) với lộ trình đầu tư hợp lý, vừa bảo đảm yêu cầu đào tạo, vừa phù hợp với khả năng bố trí nguồn kinh phí. Quá trình trang bị phương tiện kỹ thuật mới phải căn cứ vào nhu cầu công tác hiện tại, khả năng, năng lực sử dụng của đội ngũ cán bộ. Ưu tiên tìm kiếm và lựa chọn trang bị những phương tiện kỹ thuật mà trong

nước đã sản xuất được nhằm tiết kiệm ngân sách, góp phần thúc đẩy sự phát triển của nền khoa học, công nghệ nước nhà; chỉ nhập khẩu những phương tiện của nước ngoài khi trong nước không thể sản xuất được. Việc đổi mới và tăng cường trang thiết bị kỹ thuật phải đi đôi với việc tăng cường khai thác tối đa tính năng, tác dụng của trang thiết bị hiện có.

Cần trao đổi, phối hợp với các cơ quan đã triển khai chuyên ngành giám định này, trực tiếp là Viện Khoa học hình sự, Bộ Công an hoặc các cơ quan có đào tạo nội dung giám định âm thanh, hình ảnh trong các trường Công an nhân dân (Học viện Cảnh sát nhân dân, Đại học Cảnh sát nhân dân) để lập danh mục các phương tiện kỹ thuật cần phải đầu tư, trang bị cho một Phòng Giám định âm thanh, hình ảnh. Trong phục vụ nghiên cứu, bài viết đề xuất trước mắt cần trang bị một số phương tiện, phần mềm chuyên dụng sau:

- Hệ thống phương tiện đọc dữ liệu: Đây là những thiết bị có khả năng trích xuất dữ liệu từ máy tính, điện thoại di động và các thiết bị điện tử khác nhanh chóng. Tùy thuộc vào từng loại thiết bị mà các phương tiện đọc dữ liệu khác nhau, chẳng hạn như: Đối với máy điện thoại di động, sử dụng chủ yếu thiết bị đọc dữ liệu điện thoại di động UFED. Đối với ổ cứng máy tính, có thể sử dụng thiết bị đọc, khai thác dữ liệu ổ cứng như thiết bị đọc ổ cứng Orico, Acasis... Đối với các thiết bị điện tử khác như đầu ghi Camera, thiết bị giám sát hành trình..., cần phải sử dụng các phần mềm chuyên dụng để đọc, khai thác dữ liệu.

- Chương trình phần mềm phục hồi, phân tích dữ liệu: Đây là những phần mềm có khả năng phục hồi dữ liệu (Data Recover), khôi phục dữ liệu từ thiết bị lưu trữ khi nó không thể truy cập được bằng cách thông thường do bị xóa (delete), định dạng (format - định dạng các ổ đĩa logic hoặc fdisk - tạo các ổ đĩa logic từ ổ đĩa vật lý), cài đặt, ghi đè... Hiện nay, cơ quan giám định và Giám định viên chủ yếu sử dụng một số phần mềm như:

EnCase, MagNet, OS Forensic, R-Studio, Power Data Recovery (đối với ổ cứng máy tính); UFED (đối với điện thoại di động)... Đây đều là những phần mềm có bản quyền với chi phí tương đối cao.

- Chương trình phần mềm xử lý hình ảnh: Để xử lý, khuếch đại hình ảnh, cần phải sử dụng các chương trình phần mềm xử lý ảnh như: Amped five, Ikeno... để tiến hành xử lý, khuếch đại, trích chọn hình ảnh cũng như xác định các thông số kỹ thuật trong dữ liệu hình ảnh (video).

- Chương trình so sánh hình ảnh khuôn mặt: Sử dụng một số phần mềm chuyên dụng như: FindFace (NtechLab), iPhoto (Apple), Open CV (Open Source), digiKam (KDE) hoặc sử dụng một số trang web (ví dụ như trang web www.twinsornot.net) để đưa hình ảnh đối tượng trong mẫu so sánh với hình ảnh người được trích chọn ra từ bản ghi cần giám định để phân tích, so sánh tự động.

- Hệ thống phương tiện phân tích so sánh các mẫu âm thanh: Các Trung tâm, Phòng nghiên cứu về âm thanh trên thế giới sử dụng chủ yếu một số hệ thống phân tích âm thanh của Tập đoàn Sinh trắc điện tử Kay (Kay Elemetrics Corp.) như: Multi-Speech, Model 3700; CSL, Model 4100; CSL, Model 4150; CSL, Model 4400; CSL, Model 4501.

- Chương trình phần mềm lọc nhiễu âm thanh: Chương trình hỗ trợ giám định viên trong quá trình lọc tiếng ồn, nâng cao chất lượng các bản ghi âm phục vụ cho việc giải quyết các yêu cầu giám định xác định nội dung ghi âm. Hiện nay, có rất nhiều các chương trình phần mềm lọc nhiễu, xử lý âm thanh trên thị trường, thậm chí cung cấp miễn phí trên mạng Internet, kèm theo đó là hướng dẫn sử dụng chi tiết. Chỉ cần nghiên cứu trong thời gian ngắn là Giám định viên có thể sử dụng thành thạo.

Tuy nhiên, các chương trình phần mềm lọc nhiễu âm thanh miễn phí chỉ xử lý lọc nhiễu các bản ghi có mức độ nhiễu nền thấp. Vì vậy, trong giám định âm

thanh nói chung và giám định kỹ thuật số và điện tử nói riêng, cần thiết phải được trang bị các chương trình phần mềm lọc nhiễu âm thanh có bản quyền, do công ty uy tín trên thế giới cung cấp. Có thể sử dụng một số chương trình phần mềm sau: Magic Audio Cleaning Lab, Wave Lab, GoldWave Digital Audio Editor, Sound Forge, AVS Audio Editor...

Hai là, về tuyển dụng, đào tạo cán bộ giám định

Trong quá trình thành lập Phòng Giám định Kỹ thuật hình sự thuộc VKSNDTC, việc tuyển dụng, đào tạo cán bộ cũng là vấn đề cần đặc biệt quan tâm. Cán bộ được tuyển dụng phải đảm bảo một số các điều kiện riêng về trình độ chuyên môn để có thể bổ nhiệm giám định viên tư pháp chuyên ngành âm thanh, kỹ thuật số và điện tử, cụ thể như sau:

Giám định viên âm thanh: Có trình độ đại học trở lên thuộc một trong những nhóm ngành máy tính và công nghệ thông tin; nhóm ngành công nghệ kỹ thuật điện, điện tử và viễn thông; nhóm ngành kỹ thuật điện, điện tử và viễn thông; nhóm ngành ngôn ngữ và văn hóa Việt Nam, ngành ngôn ngữ học, ngành chỉ huy kỹ thuật thông tin.

Giám định viên kỹ thuật số và điện tử: Có trình độ đại học trở lên thuộc một trong những nhóm ngành công nghệ kỹ thuật điện, điện tử và viễn thông, nhóm ngành kỹ thuật điện, điện tử và viễn thông; nhóm ngành máy tính và công nghệ thông tin, ngành chỉ huy kỹ thuật thông tin.

Bên cạnh đó, các văn bản pháp lý hiện hành cũng chưa xác định được cơ quan nào sẽ đứng ra chủ trì để đào tạo, ban hành quyết định bổ nhiệm Giám định viên tư pháp về âm thanh, hình ảnh cho Phòng Giám định Kỹ thuật hình sự thuộc VKSNDTC. Nguyên nhân là do đây là đơn vị mới thành lập, chưa có Giám định viên để triển khai công tác đào tạo. Do đó, cần làm ngay hai nội dung sau: (1) Ban hành văn bản hướng dẫn thực hiện

Luật sửa đổi, bổ sung một số điều của Luật Giám định tư pháp về tiêu chuẩn, trình tự, thủ tục bổ nhiệm Giám định viên tư pháp nói chung và Giám định viên tư pháp chuyên ngành âm thanh, kỹ thuật số và điện tử nói riêng; (2) VKSNDTC chủ động trao đổi, phối hợp với Bộ Công an xây dựng văn bản hợp tác hoặc quy chế phối hợp trong đào tạo, bổ nhiệm cán bộ giám định cũng như phối hợp giám định các vụ việc cụ thể.

Trước mắt, VKSNDTC có thể xin chỉ tiêu nguồn nhân lực từ Viện Khoa học hình sự, Học viện Cảnh sát nhân dân, Phòng Kỹ thuật hình sự các địa phương đã triển khai chuyên ngành giám định kỹ thuật số và điện tử để có cán bộ thực hiện ngay công tác giám định. Hàng năm cử cán bộ đi đào tạo, luân chuyển thực tiễn tại các đơn vị trên để trau dồi, nghiên cứu, nâng cao trình độ chuyên môn. Đồng thời, Trường Đại học Kiểm sát Hà Nội cần nhanh chóng mở mã ngành đào tạo về Kỹ thuật hình sự nói chung và giám định âm thanh, hình ảnh nói riêng, từng bước bổ sung nguồn nhân lực cho ngành Kiểm sát nhân dân.

Về lâu dài, cần chủ động triển khai, thực hiện các chương trình, kế hoạch hợp tác, liên kết với các tổ chức và doanh nghiệp trong và ngoài nước trong nghiên cứu, ứng dụng, chuyển giao công nghệ, kinh nghiệm quản lý, tổ chức giới thiệu, đào tạo, cập nhật các kiến thức về công nghệ - kỹ thuật mới và tổ chức mạng lưới đảm bảo việc lựa chọn thiết bị, giải pháp kỹ thuật - công nghệ hiện đại, tiên tiến phù hợp với đặc thù công tác giám định âm thanh, hình ảnh.

Tuy nhiên, việc triển khai nhanh hay chậm các nội dung trên đòi hỏi sự chỉ đạo, lãnh đạo quyết liệt của lãnh đạo VKSNDTC; sự vào cuộc, nhiệt tình, trách nhiệm của tập thể cán bộ Phòng Giám định Kỹ thuật hình sự./.